

**FORMALNO OBRAZOVANJE KNJIŽNIČARA:
KRATKI POVIJESNI PREGLED**

**FORMAL EDUCATION OF LIBRARIANS:
A SHORT HISTORICAL OVERVIEW**

Marija Erl Šafar

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Osijek
merlsafar@ffos.hr

Tihana Lubina

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Osijek
tlubina@ffos.hr

UDK / UDC 023.5:37.013.31(091)

Pregledni rad / Review paper

Primljeno / Received: 27. 5. 2018.

Prihvaćeno / Accepted: 22.6. 2018.

Sažetak

Cilj. Rad daje sažet povijesni pregled formalnog obrazovanja knjižničara koje će od svojih početaka, a posebice posljednjih desetljeća, doživljavati značajne promjene na planu organizacije i realizacije nastavnih programa.

Metodologija. Metodološki pristup temi ogleda se u istraživanju literature vezane uz razvoj knjižničarskoga obrazovanja, sintezi tih dosadašnjih istraživanja, povezivanju iskustava različitih autora i kritičkom promišljanju o temi.

Rezultati. Uvidom u relevantnu znanstvenu i stručnu ishodišnu literaturu uočeno je da je sama kurikularna jezgra obrazovnih programa prolazila kroz različite mijene: od knjižnične ekonomije i početne usmjerenosti na knjižnicu kao centralnu ustanovu pa sve do implementacije informacijske tehnologije koja je iznjedrila potrebu za novim profesionalnim profilima. Današnji je sustav obrazovanja knjižničara u Europi pak ustrojen

na način da prati zahtjeve Bolonjskoga procesa, što svakako doprinosi kako informacijskoj i komunikacijskoj znanosti tako i društvu znanja u cjelini.

Vrijednost. Rad naglašava vrijednosti i napredak formalnog obrazovanja knjižničara kako u teoriji tako i u praksi, odnosno stavlja naglasak na primjere dobre prakse koji bi trebali poslužiti kao smjernice u budućem obrazovanju knjižničara.

Gljučne riječi: informacijska znanost, knjižničarstvo, knjižnična znanost, obrazovanje knjižničara, knjižničarske kompetencije

Abstract

Purpose. The paper gives a short historical overview of the formal education of librarians which, from its beginnings and especially in the last decades, has experienced significant changes in the organization and realization of the curriculum.

Methodology. This topic is based on relevant literature that is related to the development of librarians' education, research synthesis, different experiences and critical thinking about the subject itself.

Results. Based on the relevant scientific and professional literature, this paper shows the development of librarians' formal education which, from its beginnings and especially in the last decades, has been experiencing significant changes at the level of curriculum organization and realization. Historically speaking, the curricular nucleus had its changes: from library economy and initial focus on a library as a central institution, to the implementation of information technology which established a need for new professional profiles. Today, the education of librarians follows the Bologna process which shows the contribution to both –information and communication sciences and the knowledge society in general.

Value. This paper emphasizes the values of the formal education of librarians in practice and in theory i.e. it emphasizes past and present examples which should serve as guidelines in the modern, future education of librarians.

Keywords: information science, librarianship, library science, education of librarians, librarians' competencies

1. Uvod

Počeci razvoja moderne knjižnične znanosti na europskom se tlu počinju nazirati tek u 17. stoljeću, u vrijeme kada dolazi do potrebe uvođenja metodološkoga reda, odnosno klasifikacije i organizacije velikog broja znanstvene literature koja je u to vrijeme počela naglo rasti. U toj ranoj fazi knjižničarstvo nije imalo obilježja znanstvene discipline niti se služilo znanstvenom metodologijom svojstve-

nom današnjemu značenju toga pojma. Naime način na koji se tada promišljalo o knjižničnim problemima podrazumijevao je kreiranje načela knjižničarstva temeljenih na stručnom znanju i praktičnom iskustvu u knjižnici, obuhvaćajući pitanja uloge knjižnice, organizacije posla i njezina unutarnjeg ustrojstva. S obzirom na činjenicu da su dotadašnje dužnosti knjižničara uglavnom bile u domeni administrativnih i kurativnih poslova, upravo se u to vrijeme javljaju i prvi priručnici koji će naglašavati potrebu profesionalnog razvoja knjižničarske djelatnosti. Tako se i škotski knjižničar John Dury u svojoj knjizi *The Reformed Librarie-Keeper* (1650), osim praktičnim pitanjima organizacije knjižnice, bavio i profesionalnom ulogom i zadacima knjižničara kao jednog od neizostavnih čimbenika u procesu prijenosa i stjecanja znanja. Kritizirajući puku kustodijalnu ulogu tradicionalnih knjižničara, Dury je, između ostaloga, već tada smatrao potrebnim uvođenje sustavnoga obrazovanja za profesiju.¹

2. Počeci formalnog obrazovanja

Težnje za formalnim oblicima obrazovanja knjižničara, koje se tijekom 19. stoljeća isprva javljaju u teorijskom diskursu europskih autora, ali i u vidu prvih institucija za obrazovanje arhivista i knjižničara u Francuskoj, Španjolskoj i Portugalu², uvelike će utjecati i na knjižničarsku zajednicu u SAD-u toga vremena. Evidentan porast broja narodnih knjižnica i njihove građe zahtijevao je naime i vještine organizacije te upravljanja zbirka za koje tamošnji knjižničari nisu bili valjano osposobljeni. Takva je situacija intenzivirala stremljenja profesionalizaciji i obrazovanju za profesiju te se ona snažnije počinju artikulirati već 1876. godine na konferenciji knjižničara u Philadelphiji. Bio je to ujedno povod i za osnivanje Američkoga knjižničarskog društva (*American Library Association*) te za pokretanje časopisa *American Library Journal*, ali i povod objavi izvješća Ureda za obrazovanje *Public Libraries in the United States of America: Their History, Condition, and Management* u kojem se donose prijedlozi za obrazovanje knjižničara. U toj se monumentalnoj publikaciji našao i prijevod teksta njemačkoga autora F. Rullmanna (*The science of library arrangement with a view to a common organization among libraries, and to the special study of library science in German universities*) u kojem autor, referirajući se na Schrettingera, stručno obrazovanje knjižničara također smatra nužnim, ističući da bi se ono trebalo provoditi isključivo na sveučilišnoj razini, unutar područja knjižnične znanosti.³

¹ Usp. Machala, D. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015. Str. 35.

² École Nationale des Chartes (Pariz, 1821), Escuela Superior de Diplomática (Madrid, 1856), Catedra de Bibliographia Bibliologia (Madrid, 1863) te 1887. Curso Superior de Bibliotecario-Arquivista (Torre do Tombo) i Curso Superior de Letras (Lisabon).

³ Public libraries in the United States of America: their history, condition, and management. Special report. Department of the Interior, Bureau of Education. Part I. Washington [D.C.]: Govt.

S obzirom na neprekidan rast broja narodnih knjižnica⁴ i njihovih zbirki te činjenicu da dotadašnja knjižničarska izobrazba, koja je, kao i u Europi, bila na razini poduke i tečaja ili pak kao pomoćna povijesna disciplina, kao takva više nije bila dovoljna, formalno je obrazovanje kadrova s odgovarajućim znanjima i vještinama postalo primarna potreba. U prilog tomu, Sarah K. Vann istaknut će kako je do pojave formalnog obrazovanja knjižničar stručno znanje stjecao jedino kroz vlastito iskustvo u praksi, čitanjem stručne literature i sudjelovanjem u aktivnostima Američkog knjižničarskog društva.⁵ O načinima izobrazbe putem vlastitoga iskustva u praksi detaljno piše i Mary Wright Plummer, navodeći da su tri osnovne metode izobrazbe knjižničara toga vremena bile putem intuitivnog učenja, odnosno učenja kroz pokušaje i pogreške, zatim odlaska u veće knjižnice i promatranja rada tamošnjih stručnjaka te učenje uz mentorstvo ili instrukcije, što je bila mogućnost najčešće rezervirana za fakultetske knjižnice.⁶

Ono što će društvene i ekonomske prilike s kraja 19. stoljeća uvelike poduprijeti jest nov i pragmatičan pristup visokom obrazovanju kojim se namjeravala postići veća produktivnost i učinkovitost radnika u sferi primijenjenih djelatnosti. Ta je promjena bila posebice značajna za knjižničarsku djelatnost, koja je dotad, dakako, sustavno stremila profesionalizaciji svoje profesije. Prvi korak prema tom cilju učinit će tako Melvil Dewey 1887. godine osnivanjem prve škole za obrazovanje knjižničara — *School of Library Economy* na Columbia College u New Yorku.⁷ Kurikularnu jezgru tog obrazovnog programa sačinjavala su dva glavna područja: knjižnična ekonomija, koja je, između ostaloga, uključivala poslovanje i upravljanje knjižnica kao administrativnih jedinica, katalogizaciju, klasifikaciju, odabir i zaštitu knjižnične građe, te bibliografija, koja je knjižničare trebala adekvatno pripremiti za ulogu posrednika pri upućivanju korisnika na izvore.⁸ No oslanjajući se uglavnom na tehničke vidove obrazovanja, Dewey je primat dao

Print. Off., 1876. Str. xxiii. [citirano: 2017-04-13]. Dostupno na: <https://archive.org/details/cu31924029529553>.

⁴ U SAD-u je u razdoblju od 1850. do 1875. godine osnovano 2240 narodnih knjižnica (Public libraries in the United States of America. Nav. dj., str. xvi).

⁵ Vann, S. K. Training for librarianship before 1923: education for librarianship prior to the publication of williamson's report on training for library service. Chicago: American Library Association, 1961. Str. 5. [citirano: 2017-04-22].

Dostupno na: <https://archive.org/details/trainingforlibra017997mbp>.

⁶ Plummer, M. W. Training for librarianship. // *Library Journal* 26 (1901), str. 317. [citirano: 2017-04-22].

Dostupno na: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015036908070;view=1up;seq=257>.

⁷ Škola se 1889. godine premješta u Albany, New York, gdje nastavlja s radom pod nazivom *New York State Library School*. Više o događajima koji su prethodili otvaranju škole i odnosu Melvila Deweya s Američkim knjižničarskim društvom vidjeti u Rayward, W. B. Melvil Dewey and education for librarianship. // *The Journal of Library History* 3, 4(1968), 297–312.

⁸ Miksa, F. L. The Columbia School of Library Economy, 1887–1888. // *Libraries & Culture* 23, 3(1988), str. 257–260.

administrativnim poslovima i upravljanju knjižnicom i fondom, što mu je kasnije pak donijelo i stanovite kritike. Neke od zamjerki Deweyu bile su usmjerene na činjenicu da kao uvjet za upis nije bila potrebna prethodno stečena diploma, zatim da se izrazitim usmjerenjem na tehnička pitanja struke nije udaljio od prijašnjih programa koji su bili na razini obuke te da sam obrazovni program nije bio istraživački orijentiran, što je u konačnici dalo naslutiti kako program izobrazbe knjižničara u cjelini zapravo nije bio valjano osmišljen.⁹ Nedostatak istraživačkih interesa leži i u činjenici da je izobrazba knjižničara bila izrazito pragmatično orijentirana, odnosno bila je usko povezana s manjim sveučilišnim ili javnim knjižnicama s ciljem da se studentima omogući izravno iskustvo rada kroz rješavanje praktičnih problema. Iako se već tada ukazivalo na potrebu razvijanja teorije knjižničarstva i njezinu implementaciju u obrazovni kurikulum, Ostler i Dahlin pronalaze da će upravo takav Deweyev pragmatičan pristup obrazovanju biti uzrokom nepostojanja adekvatnoga teorijskog uporišta za rješavanje problema i izazova koje će kasnije nametnuti novo informacijsko doba.¹⁰

U istom će razdoblju na europskom tlu sveučilišno obrazovanje za knjižničare također dobiti zamah, kada prvi profesionalni pruski knjižničar Karl Dziatzko¹¹ 1886. godine na Sveučilištu u Göttingenu preuzima novoosnovanu katedru za knjižničarstvo, tada pomoćnu povijesnu znanost. S druge strane, u Velikoj se Britaniji počeci profesionalizacije knjižničarstva, kao i u SAD-u, vezuju uz *Knjižničarsko društvo (Library Association)* koje se osniva na konferenciji knjižničara 1877. godine. I tamošnja se izobrazba knjižničara odvijala na razini obuke na temelju programa koji je obuhvaćao praktično iskustvo rada u knjižnici, nakon čega je uslijedilo polaganje ispita i stjecanje potrebnoga certifikata od strane profesionalnog knjižničarskoga društva.¹² S tim u vezi, Grogan navodi kako su kratkotrajni pokušaji osnivanja knjižničarskih škola, poput *London School of Economics*, uglavnom završavali neuspješno, jer je *Knjižničarsko društvo* nedvojbeno bilo organizacija s potpunom kontrolom profesionalnog obrazovanja koja nije željela takmaca u vidu sveučilišta s vlastitim kurikulumom, ispitima i sustavom certificiranja.¹³ Iako će 1919. godine, uz financijsku podršku Zaklade Carnegie, ipak doći do osnutka *School of Librarianship* na University of London, škole koja će imati

⁹ Lynch, B. Library education: its past, its present, its future. // *Library Trends* 56, 4(2008), str. 936–937.

¹⁰ Ostler, L. J.; T. C. Dahlin. Library education: setting or rising sun? // *American Libraries* 26, 7(1995), str. 683.

¹¹ Njegova pravila za izradu autorskog kataloga bila su osnova za izradu poznatih Pruskih instrukcija iz 1899. godine.

¹² Za razliku od SAD-a i Velike Britanije, u većini europskih i skandinavskih zemalja osnivanje i upravljanje ustanovama za obrazovanje knjižničara bilo je usko vezano uz državu, dok su knjižničarska društva uglavnom imala savjetodavnu ulogu.

¹³ Grogan, D. J. Education for librarianship: some persistent issues. // *Education for Information* 25, (2007), str. 10–11.

vlastiti obrazovni program i sustav diploma, *Knjižničarsko društvo* i nadalje će ostati aktivan i nezaobilazan čimbenik u procesu akreditacije obrazovnih programa. Uz navedenu, početkom 20. stoljeća i u drugim će se europskim gradovima uz sveučilišta postupno osnivati prve knjižničarske škole, poput one u Münchenu (1905), Leipzigu (1914), Barceloni (1915), Kopenhagenu (1918) i Padovi (1922). No sam proces profesionalizacije obrazovanja u punom će se smislu intenzivirati tek u godinama nakon Drugog svjetskog rata, i to posebice 1960-ih.

2.1. *Williamsonovo izvješće*

Kako se u SAD-u s vremenom sve više povećavao broj škola, briga za profesionalno obrazovanje knjižničara na sveučilišnoj razini, odnosno pitanja kvalitete postojećih obrazovnih programa i potreba za njihovom akreditacijom bila su 1915. godine glavni povod za osnivanje udruženja *Association of American Library Schools* (AALS). Međutim tek će pojava utjecajne studije Charlesa C. Williamsona *Training for library service* (1923) umnogome označiti prekretnicu u dotadašnjem razvoju knjižničarskog obrazovanja na akademskoj razini. Naime Williamson se u svojem izvješću referira na loše stanje obrazovnih programa knjižničarskih škola te se, između ostalog, zalaže za izradu obrazovnih standarda i akreditaciju, ujedno predlažući da se profesionalne škole za knjižničarstvo organiziraju kao sveučilišni odsjeci.¹⁴ Baveći se pitanjem same prirode knjižničarskoga posla, Williamson odvaja profesionalne poslove knjižničara, za koje smatra neophodnim šire akademsko obrazovanje s mogućnošću daljnje specijalizacije, od onih administrativnih, za koje je dovoljna srednja škola s kratkom obukom iz knjižničnoga poslovanja koja se može provoditi i unutar knjižnice.¹⁵ To će njegovo izvješće 1924. godine biti i povodom za ALA-ino osnivanje *Board of Education for Librarianship* (BEL)¹⁶, tijela koje će zauzeti aktivnu ulogu u akreditaciji programa knjižničarskog obrazovanja i koje će 1933. godine propisati *Minimum Standards for Library Schools*¹⁷ kao normativ u novom pristupu profesionalnom obrazovanju knjižničara, sada temeljenom na teorijski i istraživački orijentiranim programima.

¹⁴ Vann, S. K. Nav. dj., str. 2.

¹⁵ Lynch, B. Nav. dj., str. 939.

¹⁶ BEL 1956. godine mijenja naziv i postaje *Committee on Accreditation* (COA), tijelo koje i danas provodi postupak akreditacije programa onih škola za knjižničnu i informacijsku znanost koje same upute zahtjev za akreditacijom.

¹⁷ 1951. godine ALA donosi nove standarde pod nazivom *Standards of Accreditation* prema kojima se program obrazovanja treba odvijati samo na visokoškolskoj razini u trajanju od najmanje pet godina, nakon čega se stječe prvi profesionalni stupanj magistra (*Master of Library Science*). Nakon nekoliko sljedećih revizija (1972, 1992, 2008), posljednja verzija standarda usvojena je u veljači 2015. godine pod nazivom *Standards for Accreditation of Master's Programs in Library and Information Studies*.

Utjecaj Williamsonova izvješća na knjižničarsko obrazovanje, kao i na razvoj teorijske misli u domeni knjižnične znanosti, potvrdit će se već 1926. godine osnivanjem *Graduate Library School* na Chicago University. Ta je škola ponudila prvi poslijediplomski program iz područja knjižnične znanosti te je bila primarno orijentirana na proučavanje odnosa između knjiga i korisnika. Djelovala je neovisno od sveučilišne knjižnice i u svojem je kurikulu bila snažno teorijski i istraživački usmjerena, posebice jer je fokus sada bio na korisniku knjižnice, a ne na knjižničnoj ekonomiji.¹⁸ Velik naglasak na interdisciplinarnosti u znanstvenim istraživanjima ogledao se i kroz primjenu povijesnih, psiholoških i socioloških istraživačkih metoda s ciljem ispitivanja korisničkih potreba. Također, u nastojanju da se osnaži i etablira znanstvena podloga knjižničarstva, škola 1931. godine izdaje i prvo izdanje časopisa *The Library Quarterly* u kojem su se primarno objavljivala izvješća o provedenim znanstvenim istraživanjima i u kojem se nije bavilo pitanjima internoga poslovanja same knjižnice, već se sustavno promovirala njezina društvena uloga. No Buckland će konstatirati kako je, unatoč proklamiranoj interdisciplinarnosti i usmjerenosti na znanstvenu metodologiju, stvaran interes škole za knjižničnu znanost, naspram Deweyeva vremena, bio prilično ograničen. Tome u prilog navodi činjenicu da je sve do 1950-ih godina, i povrh evidentnog napretka u domeni tehnoloških inovacija, škola bila osobito nezainteresirana za tehnike, tehnologije i oblikovanje specijaliziranih knjižničnih usluga.¹⁹ Ipak, ono što je nedvojbeno označilo novinu u pristupu istraživanjima koja su u prvi plan postavila korisnika knjižnice svakako je bilo uvođenje kvantitativnih znanstvenih metoda na koje je upućivao Pierce Butler, jedan od prominentnih predavača škole i profesor povijesti bibliografije. Zalažući se za nov interdisciplinarni pristup knjižničarstvu upotrebom tehnika imanentnih društvenim znanostima, Butler je u svojem djelu *Introduction to Library Science* postavio tripartitni model kojim je pomoću metoda iz psihologije, sociologije i povijesti moguće pristupiti rješavanju temeljnih pitanja u knjižničarstvu.²⁰ Iako je kasnije većina autora Butleru prigovorila izostanak znanstvenoga uporišta u pristupu knjižničnoj znanosti, kao i nepozivanje na dotadašnje teorijske spoznaje²¹, Butlerovo je djelo unatoč tomu ostavilo značajan trag na planu razvoja filozofije knjižničarstva.

Danas je uvriježeno mišljenje kako je osnutak i rad *Graduate Library School* iz temelja promijenio samu strukturu i smjer knjižničarskoga obrazovanja. Tomu u prilog Muddiman će konstatirati da su znanstvenici proizašli iz prve poslijе-

¹⁸ O politici obrazovanja koju je nastojala promovirati *Graduate Library School* detaljnije vidjeti u Waples, D. The graduate library school at Chicago. // *The Library Quarterly* 1, 1(1931), 26–36.

¹⁹ Buckland, M. Documentation, information science, and library science in the USA. // *Information Processing and Management* 32, 1(1996), str. 71.

²⁰ Butler, P. *An introduction to library science*. Chicago: University of Chicago Press, 1933. [citirano: 2017-04-27]. Dostupno na: <https://archive.org/details/introductiontoli011501mbp>.

²¹ Jedan od prigovora Butleru bio je i taj što termine *knjižnična znanost* i *filozofija knjižničarstva* nije jasno razgraničio, već ih je rabio kao sinonime.

diplomske škole 1920-ih i 1930-ih godina, kao i njihov nasljednik Jesse Shera, ponajviše zaslužni za sintetiziranje različitih elemenata modernoga progresivnog knjižničarstva; posebice će u tome smislu izdvojiti Sheru koji je knjižnicu smatrao dinamičnom društvenom ustanovom čija je osnovna funkcija organizacija i diseminacija znanja. Pritom su ono što Muddiman smatra progresivnim elementima upravo djelatnosti uređivanja i organiziranja društvene memorije čovječanstva, jer one u najvećoj mjeri ovise upravo o stručnosti knjižničara koji to znanje sistematizira i obrađuje.²²

2.2. Promjena paradigmi: od knjižnične prema informacijskoj znanosti

Na determiniranje pravca daljnjeg razvoja znanosti nedvojbeno će utjecati izniman napredak informacijske i komunikacijske tehnologije 50-ih godina 20. stoljeća, koji će ujedno dovesti i do velikih problema zbog izrazite proliferacije prirodnih i tehničkih znanstvenih publikacija. Ta će pojava, poznata i kao *informacijska eksplozija*, posljedično biti uzrokom pojačanih ulaganja u znanstvena istraživanja na planu organizacije i pretraživanja informacija te razvoja eksperimentalnih sustava.²³

Prodoran utjecaj tehnologije neće zaobići ni tradicionalno knjižničarstvo koje će, upravo zahvaljujući razvoju računalne tehnologije, na planu standardizacije i ustrojstva same djelatnosti doživjeti monumentalne promjene. One su se najviše odrazile na primjeru knjižnične automatizacije koja je pospjela učinkovitost poslovanja na svim razinama (od katalogizacije, nabave, posudbe i kontrole serijskih publikacija do *online* pretraživanja i mogućnosti razmjene kataložnih zapisa između knjižnica te međuknjižnične suradnje). Kontinuirani napredak u domeni računalne tehnologije, a posebice razvoj interneta pomoću kojega je moguće brzo i lako pristupiti velikoj količini digitalnih izvora, u novije će vrijeme pred knjižničare postaviti sve veće zahtjeve u vidu novih načina stvaranja, pohrane i pretraživanja informacija, a to će ujedno nužno iziskivati i odgovarajuća znanja i vještine prilagođene takvim uvjetima rada.

Potreba za kvalitetno obrazovanim stručnjacima u takvom novom okruženju brzorastuće tehnologije snažno je utjecala, dakako, i na škole za knjižničarstvo. One će, u želji da idu ukorak s vremenom, revidirati svoje kurikule i preusmjeriti

²² Muddiman, D. Towards a postmodern context for information and library education. // *Education for Information* 17, 1(1999), str. 5.

²³ Upravo je takva klima šezdesetih godina 20. stoljeća bila preduvjet nastanka i razvoja kompleksnoga interdisciplinarnog fenomena *informacijske znanosti*, koja će, objedinjujući računalnu znanost, knjižničarstvo, dokumentalistiku, komunikacijske i biheviorističke znanosti te niz drugih znanosti, raditi na unapređivanju tehnika za obradu i pretraživanje dokumenata. Razmjeri tog fenomena vidljivi su i u tendenciji uvođenja termina *informacijska znanost*, koji iz uporabe istiskuje dotadašnji termin dokumentalistika, i termina *informacija* u nazive ustanova, organizacija, instituta, centara i djelatnosti koje se njome *a priori* bave.

obrazovne programe s knjižnične znanosti na *knjižničnu i informacijsku znanost* (*Library and information science — LIS*)²⁴, što će pak ujedno označiti i njihovo postupno sazrijevanje. Prevladavajuća informacijska paradigma unijet će novine na način da su u većini škola obrazovnu jezgru informacijske znanosti sada činili kolegiji vezani uz specijalizaciju, poput knjižnične automatizacije te pohrane i pretraživanja informacija, dok su neke nudile i računalno sofisticiranije sadržaje. Osim revizije kurikula, škole su u svoje nazivlje s vremenom počele uvoditi i termin *informacija*²⁵, a to je evidentno ukazivalo na promjenu fokusa s dotadašnjeg koncepta *knjižnice*, koji se odnosio na područje uže specijalnosti, često unutar tradicionalnih okvira, na novi koncept obrazovanja za šire područje informacijskoga sektora. Ono što je dakle s vremenom postalo glavno težište i interes knjižnične i informacijske znanosti jest upravo sustav prijenosa informacija kojim su obuhvaćeni svi procesi i institucije koje omogućavaju pristup pohranjenom znanju, a što je knjižnicu, posljedično, učinilo samo jednom od ustanova unutar toga sustava.²⁶

2.3. Implementacija tehnologije u obrazovni kurikulum

Priroda i opseg kurikularnih promjena u kojima se 1990-ih našlo obrazovanje za knjižničnu i informacijsku znanost jasno su se reflektirale i u projektu KALIPER, dotad najopsežnijem istraživanju nakon Williamsonova izvješća.²⁷ Prema Pettigrew i Durrance, istraživanjem je identificirano šest najutjecajnijih trendova vezanih uz kurikularne promjene: 1. obrazovni kurikulum, uz knjižnice i poslove koji su usko vezani uz knjižničarsku struku, obuhvaća i širok spektar pitanja koja se odnose na informacijsko okruženje i problematiku informacija, 2. iako je prisutna tendencija inkorporiranja interdisciplinarnih perspektiva, sama jezgra kurikula vidno je pretežno korisnički orijentirana, 3. zamjetna su povećana ulaganja na planu inkorporiranja i primjene informacijske tehnologije u kurikulum obrazovnih

²⁴ Prvo sveučilište koje 1964. godine naziv programa knjižnične znanosti mijenja u *Library and Information Sciences* bilo je University of Pittsburgh.

²⁵ Nakon razdoblja krize i zatvaranja velikoga broja škola tijekom 1980-ih, mnoge od njih doživjele su preustroj na način da su programi iz područja knjižnične i informacijske znanosti bili inkorporirani ili pridruženi drugim odsjecima i studijima, najčešće radi racionalizacije troškova, veće učinkovitosti rada, većeg broja studenata i slično. Do kraja 1980-ih gotovo sve škole u SAD-u u svoje će nazivlje inkorporirati termin *informacija* ili *informacijska znanost*, a 1990-ih godina trend izmjene nazivlja nastaviti će se i u smjeru ispuštanja termina *knjižnica*.

²⁶ Estabrook, L. S. *Library and information science*. // *Encyclopedia of Library and Information Sciences* / M. J. Bates ; M. N. Maack (eds.). 3rd.ed. London: Taylor & Francis, 2010. Str. 3287–3292. [citirano: 2017-06-12].

Dostupno na: http://courseweb.lis.illinois.edu/~katewill/spring2014502/background%20reading/Estabrooke_LIS.pdf[K1].

²⁷ Projekt KALIPER (Kellogg-ALISE Information Professions and Education Reform Project) odvijao se u razdoblju od 1998. do 2000. godine i imao je za cilj detektirati i analizirati promjene u kurikulumima škola za knjižničnu i informacijsku znanost.

programa, 4. škole za knjižničnu i informacijsku znanost eksperimentiraju s ustrojanjem programa specijalizacije unutar kurikula, 5. ponuđeni su različiti oblici poučavanja kako bi se postigla fleksibilnost studiranja, 6. škole proširuju svoje kurikule na sve akademske razine.²⁸ Valja istaknuti kako isti autori naglašavaju da je pretežno korisnički orijentiran pristup, kao kvaliteta koja razlikuje knjižničnu i informacijsku znanost od ostalih područja koja se bave problematikom informacija, vidljiv i u činjenici da se i kolegiji poput katalogizacije i organizacije podataka, koji *a priori* nisu orijentirani na korisnika, sada nastoje bazirati upravo na korisničkoj paradigmi.²⁹

Modernizacija i strukturne promjene u obrazovanju tekle su dakle usporedo s razvojem informacijske i komunikacijske tehnologije, a to je evidentno označilo paradigmatški pomak u cjelokupnoj obrazovnoj filozofiji mnogih škola. Iako je zastupljenost tradicionalnih elemenata u kurikulu i dalje snažno prisutna, velik utjecaj tehnologije 1990-ih godina vidljiv je, između ostaloga, na planu novih znanja i vještina u vidu pretraživanja i razvoja baza podataka, organizacije informacija, zaštite rijetke građe, uporabe matematičkih metoda te interakcije čovjeka i stroja.³⁰ Novine kao što su zapošljavanje stručnjaka iz različitih područja, promjene nazivlja škola, obrazovanje na daljinu, udruživanje s drugim studijima (iz domene obrazovanja, poslovanja, komunikacijskih i računalnih znanosti) te proširivanje programa i područja interesa imale su, konačno, u cilju obrazovanje informacijskih stručnjaka za široki spektar informacijske industrije. Tako je i početkom 21. stoljeća pod okriljem novih trendova nastao pokret *iškola (iSchools)*, koji obuhvaća škole, koledže i odsjeke uglavnom izrasle iz programa knjižnične i informacijske znanosti, računalne znanosti, informatike te informacijske tehnologije. Svaka u svojoj domeni specijalizacije, zajedničku odrednicu te škole pronalaze u odnosu između ljudi, tehnologije i informacija, a kontinuiranim promicanjem interdisciplinarnog i istraživački orijentiranog pristupa streme sustavnom unapređivanju informacijskoga područja.³¹

Osnovna poveznica suvremenih studija za knjižničnu i informacijsku znanost svakako je izrazita orijentacija na korisnike informacija, tehnologiju, pristup i informaciju, a same obrazovne kurikule, oko kojih se i nadalje vode mnoge stručne rasprave, akademske ustanove kontinuirano prilagođavaju i revidiraju sukladno svojim potrebama, prvenstveno pritom prateći tehnološke, društvene i kulturne trendove informacijskoga doba kako bi se budućim knjižničarima i informacij-

²⁸ Pettigrew, K. E.; J. C. Durrance. KALIPER: introduction and overview of results. // *Journal of Education for Library and Information Science* 42, 3(2001), str. 170–180.

²⁹ Isto, str. 176.

³⁰ Beheshti, J. Library and information studies curriculum. // 27th Annual Conference of the Canadian Association for Information Science, June 9 – 12, 1999. [citirano: 2017-07-10]. Dostupno na: <https://arizona.openrepository.com/bitstream/handle/10150/105051/alacais4.htm;jsessionid=7BDCC26B445A68C49751AA50C26976DE>.

³¹ iSchools organization. [citirano: 2017-07-10]. Dostupno na: <https://ischools.org/>.

skim stručnjacima omogućila temeljna znanja i kompetencije za ulazak u profesiju. No s obzirom na činjenicu da su se tijekom posljednjih desetljeća pojavila i različita usmjerenja koja zahtijevaju specijalizirana znanja i vještine (posebice u domeni digitalne tehnologije) i koja su kao takva otvorila put profiliranju informacijskih stručnjaka za druga područja izvan tradicionalnoga knjižničarstva, pojavila su se i nezadovoljstva unutar same struke vezana uz preispitivanje osnovnih vrijednosti knjižničarstva te odgovarajuće osposobljenosti studenata za budući rad u knjižnicama. Tako Gorman svojevremeno, baveći se problematikom obrazovanja knjižničara, kritički propituje upravo prirodu i smisao promjena zbog kojih je jezgra knjižničarskih programa postala uglavnom neprepoznatljiva. Kao gorljivi zagovornik tradicionalnog kurikula, Gorman je stava da bi se studiji za knjižničarstvo pak trebali odvojiti od informacijskih studija, a u prilog tomu navodi činjenicu da većina fakulteta knjižnične i informacijske znanosti u SAD-u osnovne knjižničarske kolegije poput katalogizacije i klasifikacije nudi kao neobvezne. Takva je situacija, prema njegovu mišljenju, posljedično dovela do proizvodnje neadekvatno osposobljenog kadra i svojevrzne anomalije na tržištu, odnosno do polaganog nestajanja temeljnih knjižničarskih znanja i vještina na kojima počiva sama struka.³² Promišljajući o pitanju tzv. tehnocentrizma u formalnom obrazovanju knjižničara te svojevrсноj krizi uzrokovanoj učestalim prijeporima, na koju, dakle, posebice ukazuje Gorman kada govori o marginalizaciji tradicionalne knjižničarske jezgre³³, Dillon i Norris nešto su drukčijega stava. Oni pak smatraju kako je deplasirano govoriti o odvajanju knjižničarstva od informacijske znanosti s obzirom na činjenicu da su informacijska tehnologija i novi digitalni mediji danas od fundamentalne važnosti, kako za knjižničnu i informacijsku znanost kao disciplinu tako i za knjižničnu djelatnost u cjelini. Gledano iz perspektive novih mogućnosti, krizu valja percipirati kao pravi trenutak za djelovanje, jer upravo bavljenjem ključnim problemima organizacije i upravljanja informacijama na teorijskoj i praktičnoj razini disciplina ima priliku znatno doprinijeti unutar znanstvene zajednice i potvrditi svoj autoritet kao profesija.³⁴ Nezadovoljstvo struke vezano uz pitanje knjižničarskog obrazovanja, između ostalih, propituju i Staffle i Leeder, koji će konstatirati da se kriza pojavila upravo zbog nerazumijevanja složenosti samoga procesa obrazovanja, ali i strogo procesa akreditacije od strane te iste struke. Praveći razliku između obrazovanja i osposobljavanja, autori naglašavaju da temeljni cilj obrazovnih programa nije specijalizirana izobrazba za

³² Gorman, M. Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 10–11.

³³ Gorman, M. Whither library education? // *New Library World* 105, 9/10(2004), str. 376–380.

³⁴ Dillon, A.; A. Norris. Crying Wolf: an examination and reconsideration of the perception of crisis in LIS education. // *Journal of Education for Library and Information Science* 46, 4(2005), str. 296.

konkretna radna mjesta, već omogućavanje širokoga spektra znanja kao podloge za različite vrste zanimanja u domeni knjižnične i informacijske znanosti.³⁵

Ono na što istraživanja novijega datuma evidentno ukazuju jest činjenica da se sama jezgra obrazovnih programa knjižnične i informacijske znanosti znatno razlikuje od one početkom 20. stoljeća, što je pak prema Hallu prije dokaz evolucije polja nego devalvacije i marginalizacije temeljnih principa. S tim u vezi, u istraživanju provedenom na većini akreditiranih programa, Hall uočava kako oni i dalje sadržavaju grupu jezgrenih kolegija kojima se promiču elementarna znanja, kompetencije, principi i vrijednosti knjižničarstva, ali je usmjerenost na aktivnosti koje uključuju referentni rad sve manja, i to u korist kolegija temeljenih na istraživačkim metodama i informacijskoj tehnologiji.³⁶

Sagledavajući dani kontekst, jasno je dakle da se tehnologija i osnovne djelatnosti i principi knjižničarstva po svoj prilici uvelike nadopunjuju. To je vidljivo u činjenici da tradicionalna znanja i vještine knjižničara na planu organizacije i upravljanja informacijama s vremenom ne nestaju, već se, naprotiv, prilagođavaju promjenama novoga okruženja, koje od knjižničara ujedno i nužno zahtijeva kvalitetno formalno obrazovanje te kontinuirano stručno usavršavanje kako bi išao ukorak s vremenom. Zbog toga se valja prikloniti zaključku kako su upravo univerzalno tražene vještine organizacije informacija i sadržajne analize, klasifikacije, indeksiranja te pronalaženja i prezentiranja informacija one koje, prema Lasić-Lazić i Slavić, tvore bazu znanja s neprocjenjivim potencijalom u kontekstu suvremenoga informacijskoga doba.³⁷

Promjene koje su početkom novoga tisućljeća zahvatile europski obrazovni kontekst i koje su ujedno označile prekretnicu u daljnjem razvoju visokoškolskoga sustava došle su u vidu sustavnih reformi potaknutih Bolonjskom deklaracijom.³⁸ Glavni je cilj Bolonjskoga procesa bilo stvaranje Europskoga prostora visokog ob-

³⁵ Stoffle, C. J.; K. Leeder. Practitioners and library education: a crisis of understanding. // *Journal of Education for Library and Information Science* 46, 4(2005), str. 317–318.

³⁶ Hall, R. A. Exploring the core: an examination of required courses in ALA-accredited. // *Education for Information* 27, 1(2009), str. 65.

Ne ograničavajući se samo na jezgrene kolegije, u istraživanju provedenom još 2006. godine McKinney analizira kurikule škola za knjižničnu i informacijsku znanost te nalazi da gotovo 95 % programa sadržava kolegije koji u cijelosti korespondiraju s tadašnjim ALA-inim nacrtom prijedloga temeljnih knjižničarskih kompetencija. (Usp. McKinney, R. D. Draft proposed ALA core competencies compared to ALA-accredited, candidate, and precandidate curricula: a preliminary analysis. // *Journal of Education for Library and Information Science* 47, 1(2006), 52–77).

³⁷ Lasić-Lazić, J.; A. Slavić. Obrazovanje informacijskih stručnjaka za globalni informacijski prostor. // Zbornik radova „Težakovi dani“/ urednici Slavko Tkalac, Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2002. Str. 155.

³⁸ Bolonjska deklaracija zajednička je deklaracija europskih ministara obrazovanja potpisana u Bologni 19. lipnja 1999. koja zemlje potpisnice obvezuje na reformu sustava visokoga obrazovanja.

razovanja (*European Higher Education Area* — EHEA) kako bi se potaknula za-pošljivost i mobilnost građana te konkurentnost europskoga visokog obrazovanja na međunarodnome planu. Ono što je pak svojstveno obrazovanju za knjižničnu i informacijsku znanost na području Europe svakako je dijapazon različitih koncepata i modela obrazovanja kod svake države ponaosob, što je posebice vidljivo u kontekstu različitih kultura, jezika, tradicija, struktura programa, oblika poučavanja i kurikula, kao i u različitim pristupima akreditaciji obrazovnih programa.³⁹ Dakle uz izrazitu diferencijaciju i različit razvojni put europskih škola, Audunson također vidi problem i u nepostojanju jednoga nadređenog tijela koje bi provodilo akreditaciju škola, a koje kao takvo postoji u SAD-u i Kanadi.⁴⁰ Međutim ono što je većini europskih zemalja zajedničko, i povrh činjenice da u nekim dijelovima Europe još uvijek postoje studiji koji se temelje na osposobljavanju za praktičan rad u knjižnici, jest to da se obrazovanje u domeni knjižnične i informacijske znanosti tradicionalno uglavnom odvija na sveučilišnoj razini. Osim toga, određen je stupanj homogenosti u programima škola, unatoč izvjesnim razlikama koje egzistiraju unutar povijesnih, obrazovnih i društvenih okvira, potvrdilo i komparativno istraživanje provedeno početkom tisućljeća na državama kandidatkinjama za članstvo u Europskoj uniji. Valja naglasiti kako je kod njih zabilježen pozitivan trend prilagodbe kurikula novim uvjetima tržišta rada i standardima profesije, kao i polagano prihvaćanje promjena potaknutih Bolonjskim procesom.⁴¹ Kontinuiran rad u smjeru jačanja suradnje i dijaloga između različitih obrazovnih institucija oko pitanja usporedivosti i usklađivanja kvalifikacija i obrazovnih programa knjižnične i informacijske znanosti svojevremeno je rezultirao i projektom *LIS Education in Europe: Joint Curriculum Development and Bologna Perspectives*⁴² u kojem se problematiziralo pitanje kurikula te njegova daljnjeg razvoja u kontekstu Bolonjskoga procesa. Iako i nadalje evidentno postoje različite kulturološke, pravne i društvene razlike koje predstavljaju svojevrstu prepreku međunarodnoj suradnji, početkom tisućljeća u obrazovanju za knjižničnu i informacijsku znanost

³⁹ Kajberg L. The European LIS curriculum project: findings and further perspectives. // *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* 55, 3–4(2008), str. 184.

⁴⁰ Audunson, R. Library and information science education—discipline profession, vocation? // *Journal of Education for Library and Information Science* 48, 2(Spring, 2007), str. 96.

⁴¹ Juznic, P.; B. Badovinac. Toward library and information science education in the European Union: A comparative analysis of library and information science programmes of study for new members and other applicant countries to the European Union. // *New Library World* 106, 3/4(2005), str. 183.

⁴² Projekt je pod okriljem nevladine i neprofitne organizacije EUCLID (European Association for Library and Information Education and Research) od 2004. godine vodila Royal School of Library and Information Science u Kopenhagenu, a rezultati i zaključci projekta objavljeni su u e-knjizi *European curriculum reflections on library and information science education* / edited by Leif Kajberg, Leif Lørring. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science, 2005. [citirano: 2017-08-10]. Dostupno na: <http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/02/european-curriculum-reflections.pdf>.

ipak se bilježe stanoviti oblici suradnje vidljivi, između ostaloga, kroz programe akademske mobilnosti, zajedničke istraživačke projekte ili združene programe.⁴³

Jedno od područja na kojima bi europske visokoškolske ustanove za knjižničnu i informacijsku znanost mogle surađivati zasigurno je i plan izrade usklađenog kurikula u domeni digitalnog knjižničarstva, sada već duboko ukorijenjenoga koncepta u većini obrazovnih programa. Naime prema *online* istraživanju koje su svojevremeno proveli Audunson i Shuva, od 54 visokoškolske ustanove iz 27 europskih zemalja, čak 43 u svoje su programe na preddiplomskoj i diplomskoj razini implementirale različite sadržaje digitalnog knjižničarstva. To svakako upućuje na činjenicu da je većina njih uistinu spoznala važnost digitalnog knjižničarstva i s njime povezanih područja u smislu jezgre suvremenog kurikula. Konačno, kada je riječ o pitanju daljnjeg razvoja kurikula europskih programa za knjižničnu i informacijsku znanost, to je istraživanje pokazalo i kako većina ispitanika vjeruje da će digitalno knjižničarstvo postojeći kurikulum zasigurno voditi u smjeru računalnih znanosti i inženjerstva, odnosno prema znanosti o upravljanju znanjem.⁴⁴

U domeni obrazovanja za knjižničnu i informacijsku znanost velika se pozornost posvećivala i pitanjima unapređivanja kvalitete programa, kontinuirane stručne izobrazbe te usklađivanja kurikula i stručnih kvalifikacija s ciljem omogućavanja bolje pokretljivosti i zapošljavanja na globalnom tržištu rada. Na međunarodnoj se razini tim pitanjima sustavno bavi IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*), čija je Sekcija za obrazovanje i izobrazbu knjižničara i informacijskih stručnjaka (*Education and Training Section*) tako dopunila i objavila dokument *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs*, koji u obliku smjernica ima za cilj uputiti obrazovne ustanove za knjižničnu i informacijsku znanost na poželjne oblike rada u procesu kreiranja i vođenja svojih programa. Smjernice su koncipirane na način da postavljaju okvir vezan uz ciljeve i kriterije neophodne u izvedbi obrazovnih programa, pri čemu se

⁴³ Virkus, S. Collaboration in LIS education in Europe: challenges and opportunities. // Proceedings of the World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council. Libraries for the future: Progress, Development and Partnerships, 19-23 August 2007, Durban, South Africa. Str. 17. [citirano: 2017-08-10]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/134-Virkus-en.pdf>.

⁴⁴ Najzastupljeniji sadržaji kolegija digitalnih knjižnica u kurikulumima europskih obrazovnih ustanova bili su *Definition, History and Development of DL, Access and Usage of DL, DL Software, Digitization and Preservation, Metadata, Development and Management of DL, DL Collection Building and Management, DL Usability and Interface, Copyright and Intellectual Property Right, Design and Evaluation of DL, Information Architecture, Role of DL in Society* i *DL Standard*. (Usp. Audunson R. A.; N. Z. Shuva. Digital library education in Europe: a survey. // SAGE Open, January–March: 1–17. [citirano: 2017-12-07]. Dostupno na: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244015622538>. Također, više o obrazovanju za digitalne knjižnice u europskom visokoškolskom prostoru vidjeti i Aparac-Jelušić, T. Obrazovanje za digitalne knjižnice: pogled iz Europe. // *Libellarium* 9, 2(2016), 5-24. [citirano: 2017-12-07]. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/289/427>.

navode osnovni elementi jezgre kurikula⁴⁵, potrebe djelatnika, studenata i osoblja fakulteta te popratni informacijski sadržaji i resursi nužni za kvalitetno provođenje programa. Preporuka je, konačno, i razvijati ili jačati interpersonalne komunikacijske vještine studenata, kao i vještine upravljanja te sposobnost rada u timovima, dok bi na profesionalnoj razini naglasak svakako trebao biti na razvijanju sposobnosti analize i rješavanja problema.⁴⁶ Višegodišnji rad i doprinos IFLA-ine Sekcije evidentan je također i u aktivnostima na planu usporedivosti i priznavanja istovrijednosti kvalifikacija te na planu uspostavljanja standarda za utvrđivanje kvalitete visokoškolskih programa knjižnične i informacijske znanosti.⁴⁷ Pitanja vezana uz proces internacionalizacije visokoga obrazovanja⁴⁸, između ostaloga usmjerenog na poboljšanje kvalitete, transparentnosti, usporedivosti i istovrijednosti knjižničarskih kvalifikacija⁴⁹, posljednjih će desetljeća znatno utjecati na strukturu kurikula i orijentaciju obrazovnih programa i unutar europskoga visokoobrazovnoga sustava.

⁴⁵ Elementi jezgre kurikula odnose se na 1. informacijsko okruženje, društveni utjecaj informacijskoga društva, informacijsku politiku i etiku, povijest područja; 2. stvaranje, komuniciranje i upotrebu informacija; 3. utvrđivanje informacijskih potreba i oblikovanje odgovarajućih usluga; 4. proces prijenosa informacija; 5. upravljanje informacijskim resursima koje uključuje organizaciju, obradu, pretraživanje, zaštitu i čuvanje različitih oblika informacija; 6. istraživanje, analizu i interpretaciju informacija; 7. primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija na sve knjižnično-informacijske proizvode i usluge; 8. upravljanje znanjem; 9. upravljanje informacijskim agencijama; 10. kvantitativno i kvalitativno vrednovanje ishoda uporabe informacijskih i knjižničnih usluga; 11. svjest o lokalnim paradigmatama znanja. Vidi u IFLA. Guidelines for professional library/information educational programs – 2012. Fourth revised ed. 2012. [citirano: 2018-04-25]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/guidelines/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs.pdf>.

⁴⁶ Isto. Dokumentu su prethodile verzije *Standards for Library Schools* (1976) i *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs* (2000).

⁴⁷ Više o radu Sekcije Vidi u Harbo, O.; R. Bowden. Development of the profession: a history of the IFLA Section for education & training from 1974 to 2003. IFLA, 2004. [citirano: 2018-04-25] Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/set-history-1973-2003.pdf>.

Kao osnovu za uspostavu načela, standarda i postupaka vezanih uz usporedivost i priznavanje istovrijednosti kvalifikacija, IFLA je 2009. godine objavila i nacrt smjernica *International Guidelines for Equivalency and Reciprocity of Qualifications for LIS Professionals*. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/set/Guidance_document_for_recognition_of_qualifications_2009-3.pdf.

⁴⁸ Detaljnije o procesu internacionalizacije u području visokoga obrazovanja za knjižničnu i informacijsku znanost vidi u Abdullahi, I.; L. Kajberg; S. Virkus. Internationalization of LIS education in Europe and North America. // *New Library World* 108, 1/2(2007), 7–24.

⁴⁹ Rezultati IFLA-ina projekta iz 2008. godine, pokrenuta s ciljem donošenja zajedničkoga okvira za utvrđivanje usporedivosti i istovrijednosti knjižničarskih kvalifikacija, pokazali su naime kako bi se usporedivost i istovrijednost kvalifikacija zapravo trebala temeljiti na međunarodno priznatim i utvrđenim kompetencijama te mjerljivim ishodima učenja studijskih programa. Vidi u Tammaro, A. M.; T. L., Weech. International guidelines for equivalency and reciprocity of qualifications for LIS professionals: report of the project. IFLA. Education and training section, 2008. [citirano: 2018-04-28]. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/set/Equivalency_feasibility.pdf.

2.4. Kompetencije knjižničara i informacijskih stručnjaka u 21. stoljeću — dokumenti ALA-e, CILIP-a i SLA

Uz IFLA-inu Sekciju za obrazovanje i izobrazbu knjižničara i informacijskih stručnjaka, o kompetencijama struke govori i Dokument Američkoga knjižničarskog društva (American Library Association – ALA).

Riječ je o dokumentu *ALA-ine kompetencije jezgre knjižničarstva*⁵⁰ koji se može okarakterizirati kao profesionalni ili kompetencijski profil američke knjižničarske struke. Izrada profesionalnih kompetencijskih profila spada u djelokrug rada strukovnih udruga na nacionalnoj i/ili međunarodnoj razini i takvi dokumenti služe kao orijentacija poslodavcima, djelatnicima te svima onima koji izrađuju obrazovne programe.⁵¹

Ono što valja naglasiti jest činjenica da ALA, kao jedna od najvećih i strukovno najjačih nacionalnih knjižničarskih udruga, provodi postupak akreditiranja studija knjižničarstva i informacijskih znanosti diplomske razine u SAD-u, Kanadi i Portoriku. Također, po tome dokumentu budući studenti i poslodavci, kao i cjelokupna javnost koja brine o kvaliteti knjižničnih i informacijskih usluga, imaju pravo znati je li pojedini obrazovni program kvalitetan.⁵²

Iako se u dokumentu definira temeljno znanje koje moraju imati sve osobe koje stječu stupanj magistra struke na knjižničarskim i informacijskim studijima koje ALA akreditira, naglašava se da knjižničari koji rade u školskim, sveučilišnim, narodnim i specijalnim knjižnicama, kao i knjižnicama tijela vlasti te u drugim stručnim sredinama, moraju imati specijalizirano znanje koje pak nije navedeno u dokumentu. Sama temeljna znanja navode se u osam kategorija (temelji struke, građa, organizacija zabilježnog znanja i informacija, tehnološka znanja i vještine, informacijska služba, istraživanje, stalno stručno usavršavanje i cjeloživotno učenje te administracija i upravljanje) u kojima su različito zastupljene područno-specifične te generičke ili opće kompetencije.⁵³

⁵⁰ ALA's core competences of librarianship. Final version. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.ala.org/educationcareers/sites/ala.org.educationcareers/files/content/careers/core-comp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf>.

⁵¹ Barbarić, A. Knjižničarske kompetencije. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost. / urednice Aleksandra Horvat, Dijana Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 63–64. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>.

⁵² Isto, str. 64.

⁵³ Isto. Te su kompetencije detaljno opisane u preglednoj brošuri Uvod u projekt *Usklađivanje obrazovnih struktura u Europi: sveučilišni doprinos Bolonjskom procesu*. 2006. [citirano: 2018-05-20]. Dostupno na: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_brochure_Croatian_version_FINAL.pdf.

Za razliku od ALA-ina dokumenta o kompetencijama jezgre knjižničarstva, CILIP-ov dokument *Korpus stručnoga znanja*⁵⁴ definira korpus stručnog znanja koje razlikuje knjižničare i informacijske stručnjake od stručnjaka iz drugih područja. U uvodnom dijelu dokumenta ističe se kako se Korpus stručnog znanja odnosi na opća područja znanja koja sadrže zaokružene i temeljne koncepte i ne naznačuje stupanj znanja ili vještine koje pojedini praktičar mora postići kako bi ostvario određeni stupanj i/ili kvalifikaciju. Informacijski stručnjaci trebaju posjedovati opće i prenosive vještine — računalnu i informacijsku pismenost, interpersonalne vještine, upravljačke vještine, posebice one povezane s upravljanjem ljudskim potencijalima i financijama, marketinške sposobnosti te poznavanje istraživačkih metoda.⁵⁵ To je pak opisano u drugim dokumentima koji zajedno tvore CILIP-ov Kvalifikacijski okvir (CILIP's Qualifications Framework).⁵⁶

Poput spomenutoga CILIP-ova dokumenta, dokument *Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća* američkoga Društva specijalnih knjižnica (Special Libraries Associations – SLA) predstavlja profesionalni ili kompetencijski profil, ali samo dijela struke, pri čemu su kompetencije podijeljene u tri kategorije. Kompetencije nazvane osobnima smatraju se generičkim ili općim kompetencijama. Stručne su pak kompetencije definirane kao područno-specifične kompetencije, a važno je naglasiti i postojanje temeljnih kompetencija, kao treće kategorije, koje povezuju stručne i osobne kompetencije.⁵⁷

3. Zaključak

Obrazovanje knjižničarskog kadra od svojeg je formalnog početka, a posebice posljednjih desetljeća, doživjelo intenzivne i značajne promjene u kontekstu organizacije i realizacije svojih nastavnih programa. To je posebice vidljivo kroz različite mijene koje je prolazila kurikularna jezgra: od knjižnične ekonomije i početne usmjerenosti na knjižnicu kao centralnu ustanovu pa sve do implementacije informacijske tehnologije, koja je potom iznjedrila i potrebu za novim profesionalnim profilima. Koliko su škole za knjižničnu i informacijsku znanost pratile tehnološki razvoj, uočljivo je napose i u tendenciji izmjene nazivlja škola, njihova preustroja te uvođenja novih kolegija temeljenih na informacijskoj tehnologiji. Svi su ti čimbenici u perspektivi neminovno označili paradigmatški pomak u obrazovnoj filozofiji mnogih visokoškolskih ustanova.

⁵⁴ CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals). Body of professional knowledge. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/3CA-8898C902F-4B1F-AE07-58B0BAE6AEB2/0/BPK.pdf>.

⁵⁵ Korpus stručnog znanja: CILIP. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost / urednice Aleksandra Horvat, Dijana Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. Str. 184. [citirano: 2018-05-20]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>.

⁵⁶ Barbarić, A. Nav. dj., str. 64.

⁵⁷ Isto, str. 65.

Konačno, velik napredak u domeni računalne tehnologije, posebice razvoj interneta i brži pristup velikoj količini digitalnih izvora, pred knjižničare je danas u cijelome svijetu postavio zahtjeve u vidu novih načina stvaranja, pohrane i pretraživanja informacija. Sve te promjene u organizaciji poslovanja nužno iziskuju i stjecanje odgovarajućih znanja i vještina prilagođenih takvim uvjetima rada, istodobno zahtijevajući svjesnost pojave novih konkurentnih poslova. Zbog te je činjenice u obrazovanju knjižničarskog kadra nužno držati korak s najnovijim dostignućima informacijskoga doba, jer je dosad postalo prilično razvidno kako tradicionalna znanja i vještine knjižničara na planu organizacije i upravljanja informacijama s vremenom ne nestaju, već se, naprotiv, vrlo dobro implementiraju i prilagođavaju kontekstu novog okruženja.

LITERATURA

- Abdullahi, I.; L. Kajberg; S. Virkus. Internationalization of LIS Education in Europe and North America. // *New Library World* 108, 1/2(2007), 7–24.
- ALA's core competences of librarianship. Final version. [citirano: 2018-05-10] Dostupno na: <http://www.ala.org/educationcareers/sites/ala.org.educationcareers/files/content/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf>.
- Aparac-Jelušić, T. Obrazovanje za digitalne knjižnice: pogled iz Europe. // *Libellarium* 9, 2(2016), 5-24. [citirano: 2017-12-07]. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/289/427>.
- Audunson, R. Library and information science education—discipline profession, vocation? // *Journal of Education for Library and Information Science* 48, 2(2007), 94–107.
- Audunson R. A.; N. Z. Shuva. Digital library education in Europe: a survey. // *SAGE Open*, January–March: 1–17. [citirano: 2017-12-07]. Dostupno na: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244015622538>.
- Barbarić, A. Knjižničarske kompetencije. // *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost.* / urednice Aleksandra Horvat, Dijana Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009. Str. 63–64. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>.
- Beheshti, J. Library and information studies curriculum. // 27th Annual Conference of the Canadian Association for Information Science, June 9 – 12, 1999. [citirano: 2017-07-10]. Dostupno na: <https://arizona.openrepository.com/bitstream/handle/10150/105051/alacais4.htm;jsessionid=7BDCC26B445A68C49751AA50C-26976DE>.

- Body of professional knowledge / CILIP. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/3CA8898C902F-4B1F-AE07-58B0BAE6AEB2/0/BPK.pdf>.
- Buckland, M. Documentation, information science, and library science in the USA. // *Information Processing and Management* 32, 1(1996), 63–76.
- Butler, P. An introduction to library science. Chicago: University of Chicago Press, 1933. [citirano: 2017-04-27]. Dostupno na: <https://archive.org/details/introduction-toli011501mbp>.
- CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals). Body of professional knowledge. [citirano: 2018-05-10]. Dostupno na: <http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/3CA8898C902F-4B1F-AE07-58B0BAE6AEB2/0/BPK.pdf>.
- Dillon, A.; A. Norris. Crying wolf: an examination and reconsideration of the perception of crisis in LIS education. // *Journal of Education for Library and Information Science* 46, 4(2005), 280–298.
- Estabrook, L. S. Library and information science. // *Encyclopedia of Library and Information Sciences* / M. J. Bates ; M. N. Maack (Eds.). 3rd.ed. London: Taylor & Francis, 2010., pp. 3287-3292. [citirano: 2017-06-12]. Dostupno na: [http://courseweb.lis.illinois.edu/~katewill/spring2014502/background%20reading/Estabrooke_LIS.pdf\[K1\]](http://courseweb.lis.illinois.edu/~katewill/spring2014502/background%20reading/Estabrooke_LIS.pdf[K1]).
- European curriculum reflections on library and information science education / edited by Leif Kajberg, Leif Lørring. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science, 2005.[citirano: 2017-08-10]. Dostupno na: <http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/02/european-curriculum-reflections.pdf>.
- Gorman, M. Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
- Gorman, M. Whither library education? // *New Library World* 105, 9/10(2004), 376–380.
- Grogan, D. J. Education for librarianship: some persistent issues. // *Education for Information* 25, (2007), 5–26.
- Hall, R. A. Exploring the core: an examination of required courses in ALA-accredited. // *Education for Information* 27, 1(2009), 57–67.
- Harbo, O.; R. Bowden. Development of the profession: a history of the IFLA Section for education & training from 1974 to 2003. IFLA, 2004. [citirano: 2018-04-25]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/set/publications/set-history-1973-2003.pdf>.
- iSchools organization. [citirano: 2017-07-10]. Dostupno na: <https://ischools.org/>.
- IFLA. Guidelines for professional library/information educational programs – 2012. Fourth rev. ed., 2012. [citirano: 2018-04-25]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/guidelines/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs.pdf>.

- Juznic, P.; B. Badovinac. Toward library and information science education in the European Union: a comparative analysis of library and information science programmes of study for new members and other applicant countries to the European Union. // *New Library World* 106, 3/4(2005), 173–186.
- Kajberg L. The European LIS curriculum project: findings and further perspectives. // *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* 55, 3–4(2008), 184–189.
- Korpus stručnog znanja: CILIP. // *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost / urednice Aleksandra Horvat, Dijana Machala*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. Str. 184. [citirano: 2018-05-20]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>.
- Lasić-Lazić, J.; A. Slavić. Obrazovanje informacijskih stručnjaka za globalni informacijski prostor. // *Zbornik radova „Težakovi dani“ / urednici Slavko Tkalac, Jadranka Lasić-Lazić*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2002. Str. 151–158.
- Lynch, B. Library education: its past, its present, its future. // *Library Trends* 56, 4(2008), 931–953.
- Machala, D. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
- McKinney, R. D. Draft proposed ALA core competencies compared to ALA-accredited, candidate, and precandidate curricula: a preliminary analysis. // *Journal of Education for Library and Information Science* 47, 1(2006), 52–77.
- Miksa, F. L. The Columbia School of Library Economy, 1887–1888. // *Libraries & Culture* 23, 3(1988), 249–280.
- Muddiman, D. Towards a postmodern context for information and library education. // *Education for Information* 17, 1(1999), 1–19.
- Ostler, L. J.; T. C. Dahlin. Library education: setting or rising sun? // *American Libraries* 26, 7(1995), 683–684.
- Pettigrew, K. E.; J. C. Durrance. KALIPER: introduction and overview of results. // *Journal of Education for Library and Information Science* 42, 3(2001), 170–180.
- Plummer, M. W. Training for librarianship. // *Library Journal* 26(1901), 317–323. [citirano: 2017-04-22]. Dostupno na: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015036908070;view=1up;seq=257>.
- Public libraries in the United States of America: their history, condition, and management. Special report. Department of the Interior, Bureau of Education. Part I. Washington [D.C.]: Govt. Print. Off., 1876. [citirano: 2017-04-13]. Dostupno na: <https://archive.org/details/cu31924029529553>.
- Rayward, W. B. Melvil Dewey and education for librarianship. // *The Journal of Library History* 3, 4(1968), 297–312.

- Stoffle, C. J.; K. Leeder. Practitioners and library education: a crisis of understanding. // *Journal of Education for Library and Information Science* 46, 4(2005), 312–319.
- Tamaro, A. M.; T. L., Weech. International guidelines for equivalency and reciprocity of qualifications for LIS professionals: report of the project. IFLA. Education and training section, 2008. [citirano: 2018-04-28]. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/set/Equivalency_feasibility.pdf.
- Uvod u projekt Usklađivanje obrazovnih struktura u Europi: sveučilišni doprinos Bolonjskom procesu. 2006. [citirano: 2018-05-20]. Dostupno na: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_brochure_Croatian_version_FINAL.pdf.
- Vann, S. K. Training for librarianship before 1923: education for librarianship prior to the publication of Williamson's report on training for library service. Chicago: American Library Association, 1961. [citirano: 2017-04-22]. Dostupno na: <https://archive.org/details/trainingforlibra017997mbp>.
- Virkus, S. Collaboration in LIS education in Europe: challenges and opportunities. // *Proceedings of the World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council. Libraries for the future: Progress, Development and Partnerships, 19-23 August 2007, Durban, South Africa.* [citirano: 2017-08-10]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/134-Virkus-en.pdf>.
- Waples, D. The Graduate Library School at Chicago. // *The Library Quarterly* 1, 1(1931), 26–36.